

ساختار آموزش انتظامی و نظامی در حکومت رضاشاه

دکتر حسن زندیه^۱

جواد یوسفی^۲

چکیده

بعد از کودتای ۱۲۹۹ ه.ش به تدریج اصطلاحات و قوانین انتظامی و نظامی دوره قاجاری تغییر و تحول پیدا کرد و هم‌زمان مدارس نظامی که پیش از این زیر نظر افسران خارجی هدایت می‌شد، در یکدیگر ادغام و با نام قشون متحدالشکل تحت نظارت وزارت جنگ در آمد. در دوره پهلوی اول هم‌چون دوره گذشته سیاست اعزام محصل نظامی، استخدام مستشاران نظامی و تأسیس مدارس نظامی به نحو جدی‌تری ادامه پیدا کرد، اما تأکید بر ایجاد مدارس نظامی بود. این پژوهش با استفاده از روش تاریخی-تحلیلی، برآن است با استفاده از منابع موجود کتابخانه‌ای و آرشیوی به توصیف و تحلیل آموزش پلیس در دوره پهلوی اول بپردازد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، در دوره پهلوی اول مدارس نظامی مختلفی برای دوره‌های سنین پایین، دبستان و دبیرستان تخصصی ایجاد شد و برای دوره‌های بالاتر، آموزشگاه‌های گروهبانی، ستوان سومی و ستوان دومی به وجود آمد. فارغ‌التحصیلان مدارس نظامی در قوای مسلح همچون امنیه و نظمیه به کار گرفته می‌شدند. بنابراین آموزش امور انتظامی در دوره پهلوی اول در آموزشگاه‌های عمومی تدریس می‌شد و این تشکیلات مدارس نظامی موجب ایجاد پلیس مدرن و کارآمد شد و همچنین زمینه‌ای برای ایجاد دانشکده‌های پلیس در دوره بعد از شهریور ۱۳۲۰ گردید.

کلید واژه‌ها: مراکز آموزشی پلیس، دانشکده افسری، پهلوی اول، شهربانی، نظمیه، امنیه.

۱- اسنادیاری گروه تاریخ دانشگاه تهران zandiyehh@yahoo.com

۲- کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱. مقدمه

در عصر قاجار، ضرورت نیاز به آموزش‌های نظامی و انتظامی به طور جدی احساس شد. ابتدا عباس میرزا و سپس میرزا تقی‌خان امیرکبیر و میرزا حسین‌خان سپهسالار اهمیت آموزش نوین و ایجاد نیروهای منظم، تعلیم دیده، کارآمد، متمرکز و دائمی را درک کرده و شرایط انجام تغییر و تحول در این زمینه‌ها را به‌وسیله مستشاران نظامی کشورهای مختلف فراهم آوردند. علی‌رغم اصلاحات نظامی در دوره ناصری، آموزش نظامی و پلیسی ضعیف بود. فرمان مشروطیت در سال ۱۳۲۴ ه.ق زمینه ایجاد حکومتی دمکراتیک و مدرن را فراهم آورد ولی رفته رفته مملکت به سوی بی‌ثباتی و هرج و مرج پیش رفت و انقلاب مشروطه نتوانست اهداف مدرن خود را اجرایی کند. در چنین شرایطی مردم آرزوی استقرار حکومتی مقتدر را داشتند که بتواند بر این نابسامانی‌ها غلبه کرده و نظم و امنیت را در زمینه‌های مختلف فراهم آورد. انقلاب ۱۹۱۷ روسیه، اتمام جنگ اول جهانی و خروج تدریجی نیروهای انگلیسی و روسی از ایران، فضای مناسبی برای ایجاد دولت مقتدر ایجاد کرد. حضور یک چهره نظامی ایرانی یعنی سرتیپ رضاخان سوادکوهی در رأس امور، تمامی ارکان لشگری و کشوری را تحت تأثیر روحیه نظامی قرار داد. از این به بعد استقرار نظم و امنیت حتی با زور و دیکتاتوری هدف اصلی زمامداران کشور بود.

۲. تحول نظام آموزشی:

با وجود آنکه تشکیل دولت متمرکز قبل از مشروطه سابقه داشت اما پس از مشروطه دوم اوضاع شاید از عصر پیش از انقلاب مشروطه نامساعدتر بود. در واقع اکثر سیاستمداران این دوره به ضعف و عقب‌ماندگی و لزوم انجام اصلاحات و مهم‌تر از

همه تشکیل یک دولت مقتدر و متمرکز تأکید داشتند. رضاخان نیز با استفاده از این شرایط سیاسی به قدرت رسید و به عنوان یک فرد نظامی اصلاحات نظامی را در رأس برنامه‌های خود قرار داد (زندیه، ۱۳۹۲: ۱۲۵). تشکیلات پلیسی ایران در دوره پهلوی اول شامل دو بخش امنیه و نظمی بود. بخش امنیه نوعی تشکیلات انتظامی در راه‌ها و نواحی غیر شهری و نظمی سازمان مسئول حفظ نظم و امنیت عمومی در شهرها بود (مدرسی، ۱۳۸۰: ۶۰۱، ۵۱).

در دوره رضاشاه اداره نظمی به ترتیب در اختیار پنج نفر بود. محمدخان درگاهی در دی ۱۳۰۲ رئیس نظمی شد و تا ۱۲ آذر ۱۳۰۸ - حدود ۶ سال - بر نظمی حکم راند. درگاهی در تشکیلات نظمی قوانین و نظام نامه‌های جدیدی را ایجاد کرد. به استناد یکی از این نظامنامه‌ها رئیس نظمی تهران رئیس کل تشکیلات نظمی ایران می‌شد که بر حسب پیشنهاد وزارت داخله منصوب می‌گردید. تشکیلات نظمی مرکز به شرح زیر بود: (اداره مرکزی - اداره پلیس - اداره تأمینات - اداره محبس - اداره تفتیش). **اداره مرکزی** به دوایر، کابینه، دایره سیاسی، دایره سجات، دایره صحیه تقسیم می‌شد. **اداره تفتیش** از دو دایره تفتیش و دایره تعلیمات پلیس تشکیل گردید. وظیفه اداره انجام تفتیش بازرسی‌ها بود. **اداره محبس** دو دایره داشت. دایره محبس و دایره سجل احوال مجرمین. این دایره از شعب تن پیمایی، انگشت نگاری و عکاسی تشکیل شده بود. **اداره پلیس** دارای شعب دفتر، وسائل نقلیه و ۱۴ کمیساریا^۱ بود. **اداره تأمینات** هم ده شعبه داشت که ۴ شعبه آن عبارت بود از شعبه دفتر، شعبه عرضحال، شعبه مخزن، شعبه خفیه (شفق تهرانی، ۱۳۸۸: ۱۱۵)

پس از درگاهی، به ترتیب، سرتیپ محمدصادق کوپال و سرتیپ فضل‌الله زاهدی جمعاً نزدیک به دو سال در رأس نظمی قرار گرفتند؛ اما چنان که مورد نظر رضاشاه بود، فرماندهان لایقی برای این تشکیلات تشخیص داده نشدند تا این که در ۱۳۱۰ ش.

۱- واحد انتظامی پلیس در هر یک از محلات شهر

سرتیپ محمدحسین آیرم به ریاست شهربانی منصوب شد و تا فروردین ۱۳۱۵ که سرپاس مختاری بر این سمت گمارده شد. سرپاس مختاری آخرین رئیس شهربانی دوره رضاشاه بود. در زمان ریاست درگاهی، کوپال و زاهدی افسران نظمی لباس نظام به تن داشتند و کلاه آنها پوستی و شمشیر کج به کمر بسته و چکمه به پا می‌کردند. در سال ۱۳۱۰ لباس افسران این سازمان عوض شد و فرنج چهار جیب خاکستری رنگ روشن با یقه بسته و شلوار سواری به تن می‌کردند و شمشیر کوتاه و کلاه سوئدی دو طرفه داشتند و در مراسم افسران و افراد پلیس از کلاه مشکی برقی دو لبه استفاده می‌کردند. (امینی: بی تا: ۵۹) سرتیپ درگاهی توجه خاصی نسبت به توسعه تشکیلات نظمی داشت. همین توجه وی موجب ایجاد ساختمان زندان قصر، تشکیل شعبه راهنمایی و رانندگی و الحاق اداره کل تذکره به شهربانی گردید. از اقدامات دیگر درگاهی تهیه نظام نامه‌ها و آیین نامه‌ها است که با تأسیس ادارات و شعب جدید، وجود آنها ضروری می‌نمود. از جمله این‌ها، نظام نامه‌ها محاسب و توقیفگاه‌ها بود. (افشار: بی تا: ۸۱) در دوره درگاهی واژه کمسیری حذف شد و عنوان کلانتری به جای آن به کار برده شد (حکیمیون، همان: ۸۹). در دوره کوپال افسران شهربانی با لقب «جناب» خطاب قرار گرفتند. در این دوره ارتباط عملیاتی-اطلاعاتی مستقیمی میان شهربانی و ارتش برقرار بود. از مهمترین اقدامات کوپال ایجاد اداره جدید به نام پلیس ایترپل بود (همان: ۹۸) در دوره آیرم تأسیسات ساختمانی جدیدی برای شهربانی ساخته شد و نفوذ افسران شهربانی در حیطه مسئولیتهای سیاسی اداری افزایش یافت. در دوره سرپاس مختاری تشکیلات اداری و امنیتی شهربانی باز هم گسترش یافت و اسامی بسیاری از دوایر و درجات و عناوین نظامی و شهربانی تغییر یافت. در دوره وی نام نظمی به طور رسمی به شهربانی تغییر یافت. در این دوره اداره نگارشات شهربانی که مسئول سانسور نشریات، کتب، و روزنامه‌ها بود، بر شدت عمل خود افزود (حکیمیون، ۱۳۸۶: ۱۰۳، ۱۰۶ و ۱۰۵). با انتخاب مختاری برای اولین بار یک افسر شهربانی به ریاست این دستگاه رسید. (امینی، همان: ۵۴) در این دوره عده‌ای افسر برای

آشنایی به فنون پلیس به اروپا اعزام گردید و نسبت به تکمیل امر مربوط به انگشت شماری اقدام گردید و مجله نامه شهربانی که مدتی تعطیل بود، زیر نظر علی پارسا آغاز به کار کرد. (افشار: همان: ۸۲) رؤسای پلیس آن دوره همگی دارای روحیه نظامی بودند و شهربانی را مانند ارتش اداره می‌کردند و سازمان شهربانی یکی از فعالترین ادارات بود و مراجعات به سرعت انجام می‌گرفت (همان: ۸۳).

رؤسای اداره امنیه نیز به این ترتیب بود: سردار رفعت (۱۳۰۱)، امیراحمدی (۱۳۰۵)، زاهدی (۱۳۰۸)، ضرغامی (۱۳۰۹)، غلامعلی زند (۱۳۱۳)، عبدالمجید فیروز (۱۳۱۴)، محمود خسروپناه کفالت (۱۳۱۵). از سال ۱۳۱۸ رضاشاه اداره امنیه را منحل و واحدهای نظامی آن را در لشگرها ادغام کرد. (کرونین، ۱۳۷۷: ۳۹ و ۴۰) با الحاق امنیه به ارتش، آموزشگاه‌های ستوانی آن به دانشکده افسری انتقال یافت. در ارتش دانشکده تکمیلی رسته‌ای برای افسران امنیه نیز دانشکده‌ای به این نام تشکیل شد. نخستین دوره آن شش ماه بود و فارغ التحصیلان آن ۲۵ نفر بودند (قائم مقامی، ۱۳۵۵: ۳۳۶).

لازم به ذکر است در دوره رضاشاه بودجه نظامی با فراز و نشیب‌هایی روبرو بود. بودجه انتظامی از سال ۱۳۰۷ به بیست برابر افزایش یافت و تا سال ۱۳۱۰ این رقم افزایش زیادی پیدا نکرد اما از سال ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۳ حدود ۴ تا ۶ برابر افزایش پیدا کرد با این حال از سال ۱۳۱۴ این رقم تا سال ۱۳۲۰ به نسبت سال ۱۳۱۳ دو تا سه برابر کاهش پیدا کرد. بعد از استعفای رضاشاه از سلطنت و اشغال ایران از سوی متفقین، رقم بودجه انتظامی به ۱۰ میلیون تومان در سال ۱۳۲۱ رسید که از افزایش سه برابری نسبت به سال ۱۳۲۰ حکایت دارد.

۱-۲- قشون متحدالشکل:

ایجاد قشون متحدالشکل بعد از قرارداد ۱۹۱۹ بر سر زبان‌ها بود و دولت سید ضیاء نیز به دنبال همین کار بود اما مجال نیافت. در دولت قوام، ژاندارمری جزو قزاقخانه شد و آن زمینه‌ای برای ایجاد قشون متحدالشکل بود. (بهار، ۱۳۷۶: جلد ۱: ص ۱۳۷) در واقع

نیروهای نظامی ایران پیش از سال ۱۳۰۰ ه.ش هر کدام جنگ افزارهای ویژه‌ای داشتند. دیویزیون^۱ قزاق تفنگ‌های پنج تیر روسی و مسلسل و توپ‌های روسی در اختیار داشت، ژاندارمری با تفنگ‌های پنج تیر آلمانی و مسلسل ماکزیم و توپ شنیدر مجهز بود؛ بریگاد^۲ مرکزی، ورندل و توپ شنیدر فرانسوی و چهار پوند انگلیسی در دست داشت. پیش از کودتا دیویزیون قزاق و ژاندارمری و بریگاد مرکزی هر یک آموزشگاهی داشت و با روش ویژه خود زیر نظر افسران خارجی افسر تربیت می‌کرد (صفایی، ۱۳۵۵: ۱۲-۱۴). پیش از سال ۱۳۰۰ ه.ش مدارس نظامی صاحب منصبی به قرار زیر بود: مدرسه نظامی قزاقخانه، مدرسه صاحب منصبی ژاندارمری و مدرسه نظام مشیرالدوله. بنابراین در سال ۱۳۰۰ مدرسه نظام مشیرالدوله، مدرسه نظام قزاقخانه و مدرسه ژاندارمری در یکدیگر ادغام و مدرسه نظام کل قشون توسط عزیزالله ضرغامی تأسیس شد اما ضرغامی نتوانست وضع به هم ریخته را سامان بخشد لذا در اوایل سال ۱۳۰۱ جای خود را به سرتیپ حبیب‌الله شیبانی داد. شیبانی که معاون ستاد ارتش بود با حفظ سمت ریاست مدرسه نظامی را عهده‌دار شد. سرتیپ شیبانی اولین کاری که کرد، کلاس‌های سفلی و علیا را کلاس نظامی ۲ و کلاس نظامی ۳ نامید و تمامی شاگردان مدرسه را شبانه روزی کرد. برنامه تحصیلات براساس مبانی تحصیل مدرسه قزاقخانه بود و قسمتی از تعلیمات مدرسه ژاندارمری را به آن اضافه کرد. با این حال سرتیپ شیبانی در سازماندهی ناتوان بود و علت آن اختلاف با سردار سپه بود. چرا که سردار سپه به افسران ژاندارمری بدبین بود از این رو به پیشنهادهای وی ترتیب اثر نمی‌داد. (یکرنگیان، ۱۳۸۴: ۳۳۴) در سوم خرداد ۱۳۰۲ سرتیپ محمد نخجوان (امیر موثق) که معاون ارکان کل حرب قشون بود، به ریاست مدارس نظامی منصوب شد. سرتیپ شیبانی پیش از این تحت عنوان سرپرست دانشجویان اعزامی به اروپا رفت (همان: ۲۳۶) در زمان نخجوان اقداماتی در مدرسه نظامی به وقوع پیوست که به این قرار است:

۱- واحد پیاده بزرگتر از بریگاد و یا دو بریگاد را یک دیویز گویند

۲- مجموعه چند واحد تحت فرماندهی یک سرتیپ. کوچکتر از دیویزیون و بزرگتر از رژیمان

۱- رتبه خروجی دانشجویان که سابقاً نایب سومی (استواری) بود به نایب دومی تغییر داد؛

۲- تأسیس مدارس ابتدایی؛

۳- تأسیس مدارس متوسطه که بعدها دبیرستان نظام نامیده شد؛

۴- تأسیس مدارس نظامی با دو کلاس ۱۱ و ۱۲ نفره؛

۵- تأسیس مدرسه صاحب منصبی (یکرنگیان، پیشین: ص ۲۳۶).

در قشون متحد الشکل به غیر از پاسبانان و امنیه‌ها همه دارای یک لباس و علایم نظامی بودند (اعظام قدسی، ۱۳۷۹: ۶۸۴). به همین دلیل ایجاد قشون متحدالشکل، نارضایتی ژاندارم‌ها را در پی داشت و منجر به تحصن آنها به رهبری لاهوتی شد (هدایت، ۱۳۶۱: ۳۳۱). چهل و سه روز بعد از تشکیل قشون متحدالشکل، اداره امنیه یکی از ادارات تابع وزارت جنگ شد ولی یگان‌های آن تابع تشکیلات مرکزی امنیه کل دولتی بود. اداره امنیه با وزارت جنگ در ارتباط بود و در مورد کارهای دیگر با ارکان حرب کل قشون مربوط می‌شد و به علاوه رئیس اداره امنیه دولتی مجاز بود امور مهم را مستقیماً به عرض فرماندهی کل قشون برساند. (قائم مقامی، همان: ۲۸۶) افسران و درجه داران و افراد امنیه لباس آبی رنگ روشن می‌پوشیدند که تا اندازه‌ای شبیه اونیفورم فرانسوی‌ها بود و هر شش نفر آنها تشکیل یک جوخه را می‌دادند و در نقاط دوردست در نواحی خالی از سکنه خدمت می‌کنند اما مقررات و انضباط آنها با ارتش قابل مقایسه نبود و به همین جهت در بین مردم احترام چندانی نداشتند و در سابق آنها را محرک اصلی شورش و بلوای ایلات عشایر می‌دانستند (ساتن: بی تا: ص ۲۴۳) نظامنامه لباس صاحب منصبان و افراد پلیس در سال ۱۳۰۹ تغییر پیدا کرد. طبق ماده اول آن لباس مأمورین اعم از صاحب منصب و وکیل و تابین از پارچه سربی شد (اطلاعات، ۱۳۰۹، ش ۱۰۶۴: ۲).

پس از انحلال ژاندارمری، رضاخان عده‌ای از افسران جوان نظمیه را که تحت امر سوئدی‌ها تعلیم دیده بودند، به قزاق خانه منتقل کرد و مدتی بعد رضاخان تصمیم گرفت نظمیه را تابع قزاقخانه کند و چون وزارت جنگ را رضاخان شخصاً بر عهده داشت، در دیماه ۱۳۰۲ به خدمت سوئدی‌ها خاتمه داده و درگاهی را جانشین او کرد (شفیق تهرانی، ۱۳۸۸: ص ۱۱۲) مدارس نظامی ایران از سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۴ به شش بخش تقسیم می‌شد. ۱- مدرسه ابتدایی، ۲- مدرسه متوسطه، ۳- صاحب منصبان، ۴- مدرسه وکلا بیطاری، ۵- مدرسه نیابت، ۶- مدرسه صاحب منصبان بیطار. در ۱۴ قوس ۱۳۰۰ واژه‌های ژاندارمری و بریگاد قزاق به کلی از بین رفت و نیروهای ارتش به نام «نظام» و افراد آن به نام «نظامی» خوانده شدند (قدیمی، ۱۳۴۶: ۷۵-۷۶).

۲-۲- اعزام محصل به خارج از کشور:

پلیسی که به وسیله سوئدی‌ها سازمان یافته و متشکل شده بود، به شیوه «عدم تمرکز» اداره می‌شد و این برخلاف تمایل دوره پهلوی بود. به همین دلیل در سال ۱۳۰۲ نظمیه ایالات و ولایات ضمیمه تشکیلات نظمیه مرکز شد. رؤسای پلیس این دوره همگی دارای درجات ارتشی بودند و شهربانی را مانند ارتش اداره می‌کردند. ایجاد وحدت اداری در کلیه دوائر و شعب نظمیه، اعزام نماینده به کنفرانس‌های مختلف بین‌المللی پلیس، ایجاد روابط با نظمیه‌های دیگر کشورها کامله الوداد، تأسیس مجله پلیس، ترجمه کتب و تدوین نظام نامه‌های اداری از جمله کارهای نظمیه در دوره پهلوی اول بود (افشار، بی تا: ۸۳).

رضا شاه، ژاندارمری روستایی و پلیس شهری را تقویت کرد و شخصاً به ارتقای درجه، آموزش و وضعیت زندگی افسران توجه می‌کرد. زمین به قیمتی ارزان در اختیار آنان قرار می‌داد و برخی از آنان را به سمت حکام ولایات منصوب می‌کرد. تأسیسات نظامی مهمی در تهران تأسیس کرد که از مهمترین آنها می‌توان به کارخانه اسلحه‌سازی، ماشین‌سازی و مرکز سرویس و تعمیر هوایی، بیمارستان نظامی، باشگاه افسران، بانک

وابسته به ارتش و یک دانشکده نظامی اشاره کرد. کارکنان ارتش را برای آموزش‌های خلبانی بیشتر به اروپا اعزام کرد. چنانکه ۳۰۰ افسر ارتش عمدتاً به فرانسه و خلبانان و افسران نیروی دریایی را نیز عموماً به ایتالیا اعزام داشت (آبراهامیان: ۱۳۸۹: ۱۳۷).

در سال ۱۳۰۰ در دولت مشیرالدوله لایحه‌ای مبنی بر اعزام ۶ نفر محصل نظامی به فرانسه تقدیم مجلس شد که مورد تصویب قرارگرفت (قلفی، ۱۳۷۹: ۱۲۳). اما قوام السلطنه در سال ۱۳۰۱ درصدد بود عده‌ای مستشار نظامی از فرانسه برای تعلیم نفرات قشون ایران استخدام کند که سردار سپه وزیر جنگ اعتقاد داشت که اگر عده‌ای دانشجوی نظامی برای تحصیل به اروپا اعزام شوند مفیدتر خواهد بود. در نتیجه قوام با نظر سردار سپه موافقت کرد و لایحه اعزام شصت نفر نظامی به اروپا به مجلس شورای ملی تقدیم و پس از چندین جلسه بحث و مذاکره تصویب شد. در مرحله اول در میان صاحب منصبان، قشون مسابقه اعزام انجام گرفت و در نتیجه ۴۷ نفر از سرتیپ تا نایب دوم انتخاب و در ۱۳ خرداد ۱۳۰۲ به سرپرستی شیبانی به مدارس نظامی فرانسه اعزام شدند (عاقلی، همان: ۱۵۵- روزشمار ۱۳۸۹: ۱۳۳/۳). طبق تصویب مجلس دوره چهارم به دولت اجازه داده شد که مبلغ ۶۷۱۶۰۰ فرانک مخارج مسافرت عده مزبور به وزارت جنگ اعتبار داده شود (مکی، ۱۳۵۹: ۹۵) و هزینه تحصیل نظامیان ایرانی در فرانسه به وزارت جنگ فرانسه هر فرد در سال ۱۰۹۵۰ فرانک بود (بهبودی، پیشین: جلد سوم ص ۴۰۱). این محصلین در مدارس مختلف فرانسه تحصیل کردند که از جمله محصلین مدرسه پیاده نظام سن سیرو (علی رزم آرا، احمد خسروانی، آقا بزرگ مهنا) مدرسه سوار نظام سومور (منصور میرزا جهانبانی، ارفع السلطان، حسین خان شیبانی) مدرسه ژیمناستیک ژوان ویل (میرمهدی خان ورزنده) مدرسه توپخانه پواتیه (غلامعلی بایندر، علی اصغر نقدی، عبدالله هدایت) مدرسه مهندسی ورسای (رضا جوادی، نصرالله بایندر، احمد سالم) مدرسه پیاده نظام مگسان (سرهنگ عطاء الله علائی) مدرسه هواپیمایی ایستر (سرهنگ احمد نخجوانی) مدرسه بیطاری سمور (سرهنگ ابوطالب خان شیخ) مریضخانه نظامی وال دوگراس (حسین

خان مقدم) می‌توان اشاره کرد. (قشون، سال ۱۳۰۳، شماره ۴، ۱۵۴-۱۵۱) اما طرح اعزام افسران ایرانی به فرانسه در عمل بسیار پر خرج و گران از آب درآمد. در سال ۱۳۰۱ مسئله تأمین نقدینگی کافی برای عزیمت دانشجویان به فرانسه منجر به تعلیق این برنامه تا سال بعد شد. بالاخره در ۲ خرداد ۱۳۰۲ یک گروه مرکب از ۴۶ نفر از افسران فارغ التحصیل به سرپرستی سرتیپ شیبانی برای طی یک دوره یک ساله آموزش نظامی، تهران را به مقصد فرانسه ترک کردند. نخستین دسته از افسران آموزش دیده ایرانی در فرانسه تا پاییز سال ۱۳۰۴ به کشور بازگشتند اما وجود روحیه محافظه کاری در فرماندهان ارشد ارتش مانع از آن شد که تجارب جدید افسران جوان فوراً به ثمر بنشیند حتی نوع آموزشی هم که گروههای اعزامی در فرانسه به دست آورده بودند، در بعضی موارد با نیازهای جاری ارتش ایران که هنوز دارای سازمانهای ابتدایی و اولیه بودند، تناسبی نداشت (کرونین، ۱۳۷۷: ۲۴۱).

از سال ۱۳۰۶ در تشکیلات امنیه این فکر به وجود آمد که برای تهیه کادر افسران تحصیلکرده مدارس صاحب منصبی (نیابت) تأسیس گردد از همین رو در اوائل سال ۱۳۰۷ آگهی پذیرش داوطلب منتشر گردید و به زودی سیصد نفر نام‌نویسی کردند. چون تعداد مورد نظر فقط ده نفر و داوطلب سیصد نفر بود لذا به ناچار امتحانات لازم با اجرای معمول و از بین عده مزبور یک نفر صاحب منصب و نه نفر غیر نظامی انتخاب شدند (کرونین، همان: ۳۶۱). پس از انجام مقدمات و تشریفات نه نفر از محصلین به سرپرستی نایب دوم علیقلی خان گلپیرا برای تحصیل به فرانسه اعزام شدند. پس از ورود به فرانسه در دانشکده ژاندارمری فرانسه «اکل دو آپلیکاسیون» به تحصیلات نظامی پرداختند. پنج نفر پس از طی دوره دانشکده افسری و تکمیلی به هنگ‌های ژاندارمری فرانسه اعزام و پس از شش ماه کارآموزی و عمل در واحدهای مختلف ژاندارمری از دسته تا مرکز هنگ در اواخر سال ۱۳۰۹ به ایران مراجعت و در این موقع چهار نفر آنها که قبل از عزیمت به فرانسه غیر نظامی بودند، دوره شش ماهه سال دوم دانشکده افسری ایران را با محصلین دانشکده طی و سپس به درجه ستوان دومی نائل و

تشکیلات امنیه کل مملکتی معرفی و در مدارس امنیه به تعلیم و تدریس مشغول شدند. پنج نفر دوم نیز پس از خالی شدن محل در دانشکده ژاندارمری فرانسه بلافاصله به آنجا وارد و مراحل را که پنج نفر اول دیده بودند طی و سال بعد به ایران مراجعت کردند. اسامی ده صاحب منصب تحصیل کرده به این شرح است:

۱- نایب اول علیقلی خان گلپیرا، ۲- نایب نصرالله خان جهانگیری، ۳- نایب دوم عبدالعلی خان سینکی، ۴- نایب دوم علیخان قره گزلو، ۵- نایب دوم عبدالصمد خان امیر اصلان، ۶- نایب دوم نصرالله خان خوشنویسان، ۷- نایب دوم محمود میرزا معزی، ۸- نایب دوم عبدالعلی میرزا مقرب، ۹- نایب دوم محمد خان کمال، ۱۰- رضا قلیخان کلاتری (افسر، همان: ۳۶۱، ۳۶۶).

رضاشاه در سال ۱۳۰۴ از ایتالیا دو افسر برای ناوبری و مهندسی خواست به همین جهت برای ایجاد نیروی دریایی تعدادی دانشجو به خارج فرستاده شد و بنابراین بلافاصله تصمیم گرفته شد و سال اول ۱۰ نفر و سال دوم نیز ۱۰ نفر به ایتالیا اعزام شدند (صفایی، همان: ۱۶۰). در سال ۱۳۱۲ اعزام‌هایی از سوی آموزشگاه گروه‌بانی ژاندارمری و آموزشگاه ستوانی ارتش به دانشکده دریایی برست فرانسه، دانشکده تکمیلی دریایی در رزم‌ناو ژاندارک فرانسه و آکادمی دریایی بندر لیون ایتالیا صورت گرفت (تاریخ جاوید، ۱۳۲۵: ۲۸). همچنین در سال ۱۳۱۴ یک گروه دیگر از افسران ایرانی به دانشکده دریایی فرانسه در «برست» فرستاده شدند (بیات و حبیبی: ۱۳۷۸: ۲۵) دولت ایتالیا نیز در سال ۱۳۱۷ با درخواست ارتش ایران برای پذیرفتن یک افسر ایرانی ناویان یکم به نام «امان پور» در دانشکده جنگ موافقت کرد. از سویی دیگر برای پیشرفت تعلیمات نظامی در سال ۱۳۱۲ عده‌ای از افسران ارتش فرانسه به عنوان مربی استخدام شدند. این هیئت مرکب از چهار نفر به نامهای سرهنگ کالدرو^۱ و سرهنگ دلاکور^۲ و سرگرد رنوار^۳ و سرگرد بودنیا^۱ بود (یکرنگیان: همان: ۳۳۸).

۱- caldero
۲- Delacour
۳- Renoir

در همان سال دولت آلمان موافق کرد که سروان همایون در هنگ ۴۵ پیاده نظام ارتش آلمان خدمت کند و سروان حاجی علی کیا برای دوره دانشگاه جنگ سوئد معرفی شد. (بیات و حبیبی، همان: ۳۴) وزارت جنگ برای سال تحصیلی سال ۱۳۱۸ از وزارت خارجه خواست که از دولتهای ایتالیا، بلژیک، سوئد و فرانسه بخواهد که برای حضور پنج افسر ایرانی در دوره دانشکده جنگ این کشورها اقدام کند ولی به علت آغاز جنگ دوم جهانی در اروپا قراردادها مختل شد (بیات و حبیبی: ۱۳۷۸: ۳۶).

همچنین ستاد ارتش به منظور تعلیم و تربیت یک عده متخصص فنی اشخاصی ماهر را با شرایط زیر به آمریکا اعزام می‌کرد: ۱- تبعیت دولت ایران، ۲- سن کمتر از ۱۸ و بیشتر از ۲۸ نباشد، ۳- دارای صحت مزاج و حسن اخلاق بوده، ۴- زبان انگلیسی را به خوبی بداند، ۵- تحصیلات سیکل اول متوسطه را دارا باشند، ۶- از عهده امتحانات مکانیکی برآید و حقوق آنها حداکثر ۱۰۰۰ ریال و حداقل ۵۰۰ ریال خواهد بود و برای مدت ۵ سال کتترات خواهد شد (اطلاعات، ش ۲۵۵۲: ۱).

۳-۲- تشکیلات مدارس:

بعد از کودتا برای آموزش افسران ارتش آموزشگاه‌های گوناگونی به نام «مدارس کل نظام» بنیاد نهاده شد و در هر یک از هنگ‌های پیاده، سوار و توپخانه نیز آموزشگاه‌های گروهبانی پدید آمد و دستور داده شد همه ساله گروهی از جوانان درس خوانده در این آموزشگاه‌ها آموزش ببینند و سپس برای پرورش سربازان به یگان‌ها گسیل شوند. (تاریخ تحولات ارتش ایران، ۲۶۰) در خلال سال ۱۳۰۲ آموزش نظامی در تهران به طور کامل مورد اصلاح و تجدید نظر قرار گرفت. سه نوع مدرسه با هدف آموزش و تربیت افسران جوان ایرانی سازمان یافت. این مدارس عبارت بودند از: **مدرسه ابتدایی نظام** برای پسران ۷ سال به بالا، **مدرسه متوسطه نظام** و مدرسه صاحب منصبان که بعدها به **دانشکده افسری** تغییر یافت، به وجود آمد. در خرداد ۱۳۰۲ سرتیب محمد

نخجوان به سمت فرمانده مدرسه صاحب منصبان منصوب شد و کوشش فراوانی به عمل آمد تا هر سه مدرسه مزبور را براساس تشکیلات نوین اروپایی سازمان دهد اما کمبود معلمین کارآموده همچنان به عنوان یک نقص اساسی به چشم می‌خورد و مانع پیشرفت کار می‌گردید (کرونین، پیشین: ۲۳۹). بعد از نخجوان، امیر هوشمند، رئیس سجل احوال تهران که قبلاً تحصیلات نظامی داشت، در سال ۱۳۰۸ با رتبه سرهنگی به ریاست مدارس کل نظام منصوب گردید (اطلاعات ۱۳۰۸ ش ۵۷۸ : ۲). در دوماهه اول آموزش نظامی مدارس، صبح‌ها با ساعت ۸ درس‌های اختصاصی صنفی آغاز و ساعت ۱۰ به بعد دروس عمومی مثل تاریخ نظامی، بهداشت، قوای روحی، تاکتیک شروع می‌شد. در دوماهه اول، عصرها به مشق‌های نظامی جمع، حرکات با تفنگ و پرداختن به خدمات صحرائی با تمرین قبلی، آماده کردن ساز و برگ، نظافت تفنگ‌های مشقی و در مواقع رسمی تیراندازی با تفنگ‌های برنو جنگی انجام می‌شد (بزرگمهر، ۱۳۷۷: ۲۰۸). محصلین دبیرستان‌های غیر نظامی نیز موظف بودند در روزهای پنجشنبه هر هفته مشق نظامی انجام دهند (سازمان اسناد ملی، شماره سند: ۲۹۷-۲۹۵۲۱).

در سال ۱۳۰۵ مقارن با بازگشت افسران از اروپا، در سازمان مدارس نظامی کل قشون تغییراتی داده شد و مدارس نظامی به سه مدرسه جداگانه تقسیم شد: ۱- مدرسه ابتدایی نظامی دارای شش کلاس، ۲- مدرسه متوسطه نظامی با برنامه مدارس متوسطه غیر نظامی تطبیق داده شد و مدت آموزشی آن از چهار سال به شش سال افزایش یافت. در همین سال دوره دو ساله عالی هم به نام مدرسه صاحب منصبی خوانده شد. این مدرسه تا سال ۱۳۱۴ دوره مالی و در سال ۱۳۱۸ دوره هوایی به آن افزوده شد. در سال ۱۳۱۴ نام مدارس سه گانه نظامی به ترتیب به دبستان نظامی، دبیرستان نظامی و دانشکده افسری تغییر یافت. فارغ التحصیلان دبیرستان نظامی دوره دو ساله دانشکده افسری را طی کرده و با درجه ستوان دومی وارد خدمت رسمی ارتش می‌شدند... در صنف پیاده، آموزشگاه ستوانی (نیابت) هم بود که درجه‌داران پیاده نسبتاً جوان یا میان سال واحدهای پیاده در پادگان‌ها بودند که با رعایت سواد و استعداد به دانشکده افسری معرفی می‌شدند. آنان دو سال برنامه

عملی و تحصیلی را طی کرده در صورت قبولی به درجه نایب سومی (ستوان سومی) ترفیع می‌یافتند. اینان حداکثر تا درجه سروانی (سلطانی) حق ارتقا داشتند و برای ارتقا به درجه افسر ارشدی (سرگردی، سرهنگی) باید سال دوم افسری را یک ساله پس از قبولی در امتحان سال ششم ریاضی دبیرستان نظام طی می‌کردند (بزرگمهر، همان: ۲۰۳).

ورود به مدارس نظامی در سه قسمت پیاده نظام، سواره نظام، توپخانه صورت می‌گرفت. صفوف پیاده عده بیشتری را از دیگر صفوف می‌طلبید به این ترتیب معدل‌های بالا ملاک انتخاب نبود. صنف سوار را اکثراً فرزندان افسران ارشد که سابقه سواری داشتند، تشکیل می‌دادند. صنف توپخانه از دانشجویان با معدل بالا در ریاضیات بود. صفوف مهندسی استحکامات و مهندسی مخابرات از سال ۱۳۱۴ به بعد تأسیس گردید که تحصیلات و استعدادهایی در حدود شاگردان توپخانه را می‌طلبید. برای توسعه ارتش و تربیت افسر اقدامات جدیدی شروع شد که به وسیله آگهی در روزنامه اطلاعات دانش آموزان فارغ التحصیل سال سوم متوسطه با امتحان ورودی آسان در همان سال سوم به دانشکده افسری جذب شده و پس از آن دو سال به درجه ستوان سومی می‌رسیدند (بزرگمهر، همان: ۲۰۷، ۲۰۴).

یکی از اعلامیه‌های مدارس کل نظام جهت تکمیل عده شاگردان مدرسه صاحب منصبی و مدرسه متوسطه نظام اینگونه بود:

الف: تابعیت ایران، شرافت اخلاقی، صحت مزاج و تناسب اندام؛

ب: شرط تحصیل مدرسه صاحب منصبی حائز بودن تحصیلات کامل متوسطه؛

ج: محصلین این مدرسه به خرج دولت شبانه‌روزی می‌شوند و پس از اتمام مدرسه به درجه نایب دومی نائل می‌شوند؛

د: فارغ التحصیلان دوره اول و محصلین مدرسه متوسطه بدون امتحان در کلاس‌ها پذیرفته می‌شوند (تاریخ تحولات ارتش ایران، ۲۶۰).

دکتری در رشته‌های مختلف، فوق لیسانس، لیسانس و دیپلمه به سنین خدمت نظام وظیفه رسیده حتی در عبور از سنین مشمولیت یک ماه در سربازخانه در واحد آموزشگاه گروهبانی پیاده تعلیمات مقدماتی سربازی را فرا گرفته، سپس به دانشکده افسری اعزام و به صفوف مختلف تقسیم می‌شدند. با یک ماه خدمت در سربازخانه تا مهرماه سال بعد، در دانشکده افسری به تعلیمات نظامی صنفی و خدمات صحرائی و دروس نظام پرداخته سپس دیپلمه‌های متوسطه به درجه ستوان سومی و تعلیمات بالاتر درجه ستوان دومی نائل می‌شدند (بزرگمهر، همان: ۲۰۴).

۳-۲-۱- دبستان و دبیرستان نظام:

از جمله اقدامات رضاشاه برای توسعه قشون این بود که در مرکز بعضی از ایالات و ولایات دبیرستان‌های نظام تأسیس کرد. به طور مثال در کرمانشاه در سال ۱۳۱۳ دبیرستان نظام تأسیس شد که در ابتدا ۲۲ محصل داشت اما با اضافه شدن ۱۷ نفر از ایالت همدان تعداد محصلین به ۳۹ نفر رسید (اسناد ملی ۲۹۷-۲۳۳۶۶). در همین سال دبیرستان نظام در تبریز، مشهد، شیراز تأسیس گردید. (بزرگمهر، همان: ۱۷۱) به نظر می‌رسد استقبال محصلین از مدارس نظام زیاد نبود به همین دلیل به منظور تشویق محصلین در دبیرستان‌های نظام علاوه بر کنفرانس‌های رؤسای دبیرستان نظام در دبیرستان‌های معارف، محصلین را در جشن‌های دبیرستان‌های نظام دعوت می‌کردند (اسناد ملی، شماره سند ۲۹۷-۱۰۰۱). در تهران دبیرستان نظام و دبستان نظام وجود داشت که محمدرضا پهلوی و حسین فردوست از جمله تحصیل‌کردگان آن‌جا بودند. مدرسه نظام در تهران در سال ۱۳۰۶، ۳۲ نفر فارغ‌التحصیل داشت که ۹ نفر آن‌ها برای تعلیم سوار، توپخانه و مهندسی به اروپا اعزام شدند و ۱۴ نفر آن برای سواره نظام و توپخانه داخل شدند (اطلاعات، شماره ۳۴۳، سال ۱۳۰۶: ۲).

شرایط داوطلبان برای ورود به مدارس نظام در سالهای ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۶ تغییری پیدا نکرد. دبستان نظام برای تکمیل کلاس‌های ۴، ۵، ۶ محصلینی با دارای شروط زیر

می پذیرفت: ۱. تابعیت ایران، ۲. سن کمتر از ۱۰ و زیادتر از ۱۵ نباشد، ۳. صحت مزاج، ۴. تصدیق مدرسه سابق، ۵. داشتن تصدیق آبله کوبی و ورقه هویت، ۶. درخواست ورود به امضا پدر و یا ولی مسئول شاگرد، ۷. از کلیه داوطلبان امتحان ورودی به عمل می آید، ۸. مخارج به عهده ولی بوده فقط از تأدییه شهریه معاف می باشد. (اطلاعات سال ۱۳۱۴، شماره ۲۵۳۷، ص ۷) (اطلاعات ۱۳۱۵، ش ۲۸۹۱، ص ۶) (اطلاعات سال ۱۳۱۶، ش ۳۲۳۵، ص ۶) اما وزارت جنگ ورود به دبیرستان نظام تهران را با شرایط زیر قبول می کرد: الف: تابعیت ایران، صحت مزاج، تناسب اندام، ب: سن برای سال اول کمتر از ۱۲ و بیشتر از ۱۵ نباشد برای سال چهارم کمتر از ۱۵ و بیشتر از ۱۹ نباشد. سال دوم بیشتر ۱۶ و سوم بیشتر از ۱۷ و پنجم بیشتر از ۲۰ و ششم بیشتر از ۲۱ نباشد. (۱۳۱۴، اطلاعات ۲۵۴۳ ص ۱) فارغ التحصیلان مدارس متوسطه در مدرسه صاحب منصبان پذیرفته می شوند و فارغ التحصیلان آن با درجه نایب دومی نائل می شدند (اطلاعات ۱۳۰۷، ش ۵۹۹، ص ۴).

آموزشگاه تکمیلی اداره نظمییه وظیفه عمومی در سال ۱۳۱۴ تأسیس و در سال ۱۳۱۷ در دانشکده افسری ادغام شد. (جلالی، ۱۳۸۹: ۱۶۴) این آموزشگاه اشخاصی را که داوطلب طی دوره بودند، با شرایط زیر می پذیرفت: ۱. سن کمتر از ۲۳ الی ۳۰ سال باشد، ۲. عدم سابقه محکومیت جنحه و جنایی، ۳. معروف نبودن به فساد اخلاق، ۴. عدم اعتیاد، ۵. خاتمه خدمت تحت السلاح، ۶. معلومات علمی در حدود سیکل اول دوره متوسطه. محصلین پس از دوره، به رتبه استوار یکمی اداری ترفیع می یابند (اطلاعات ۱۳۱۵، ۲۷۸۳، ۱).

۳-۲-۲-آموزشگاه های گروهبانی:

اداره امینه در برخی نواحی از جمله شهرهای تبریز، مشهد، شیراز، همدان دارای مدارس بود ولی دوره مدارس فقط دو ماه و برای تربیت افراد جهت خدمت امینه بود. در تهران اداره کل امینه دارای مدرسه وکیلی بود که در ۱۵ حوت ۱۳۰۲ تشکیل شد که

دوره آن شش ماه بود. عده شاگردان آن در سال ۱۳۰۴، ۶۵ نفر و سن شاگردان از ۱۸ الی ۲۵ سال بود. (اسناد ملی، ۲۹۷-۳۸۸۷۵) در سال ۱۳۰۷ مدرسه معین ناییبی (استواری) افتتاح شد. مدرسه معین ناییبی آمیبه برای تأمین فرماندهان دسته بود که به علت کمبود آن، سرپرستی اغلب دسته‌ها بر عهده وکلا و حتی سرجوخه‌ها^۱ واگذار شده بود. مدرسه مزبور از سال ۱۳۰۷ تشکیل شد و داوطلبان آن از میان فارغ التحصیلان مدرسه وکیلی انتخاب می‌شدند. مدت مدرسه ناییبی یک سال بود و تا سال ۱۳۱۳ ادامه یافت (قائم مقامی، پیشین: ۳۲۵ و ۳۲۶). فارغ التحصیلان مدرسه ناییبی شرکت در امتحان ورودی به آموزشگاه ستوانی پذیرفته می‌شدند (افسر، همان: ۴۰۷). دوره مدرسه وکیلی و معین ناییبی هر کدام یک سال و به جای دو سال خدمت سربازی محسوب می‌شد. مواد درسی مدرسه وکیلی عبارت بود از دروس نظامی و پلیسی، دوچرخه سواری، تعلیم مقررات مربوط به آیین نامه‌های ادواری و قوانین جزایی و مقررات ثبت احوال و آتش نشانی و غیره بود (پلیس ایران، ۱۳۵۵، بی تا، ۱۲۰). غالب شاگردان پس از تحصیل در مدرسه وکیلی به مدرسه معین ناییبی داخل و غالباً نیز بعد از طی مدرسه معین ناییبی به مدرسه صاحب منصبان وارد می‌شدند (افسر، همان: ۳۶۸). تعلیم و تربیت و تدریس در مدرسه «وکیلی» به قدری عمیق و اساسی بود که غالب فارغ التحصیلان به مدرسه «معین ناییبی» وارد و پس از طی آن دوره با دادن امتحان به مدرسه صاحب منصبی داخل می‌شدند. در سال ۱۳۱۸ تشکیلات و دوائر مرکزی آمیبه کل منحل و واحدهای خارج، جزو ترکیبات لشکرها و تیپ‌های مربوطه شدند و آموزشگاه گروهبانی نیز منحل و تا سال ۱۳۲۱ دیگر تأسیس نگردید (همان: ۴۱۲).

شرایط ورود داوطلبین به مدرسه وکیلی از سوی اداره آمیبه به این شرح بود:
۱. معتقد به دین اسلام، ۲. تبعه دولت ایران، ۳. داشتن ضامن معتبر، ۴. دارا بودن سواد فارسی، ۵. صحیح المزاج و قوای بنیه، ۶. سابقه سوء نداشته باشد، ۷. سن از ۲۳ الی ۲۹ سال (اطلاعات سال ۱۳۰۶، اطلاعات ش ۷۲۹ ص ۴).

۱- مرتبه نظامی میان وکیل و سرباز

نخستین دوره مدرسه وکیلی با ۷۲ نفر در سال ۱۳۰۴ فارغ التحصیل شدند. این دوره‌ها تا سال ۱۳۱۸ ادامه داشت (افسر، پیشین: ص ۳۲۸). در سال ۱۳۱۴ شرایط ورود برای مدرسه وکیلی کمی تغییر کرد. در این سال مدرسه وکیلی عده‌ای با شرایط زیر استخدام نمود: ۱. داشتن اطلاعات علمی در حدود کلاس ۶ ابتدایی، ۲. نداشتن سوء سابقه و محکومیت جزایی در محاکم نظامی و قضایی و دولتی، ۳. صحت مزاج و تناسب اندام، ۴. داشتن ضامن معتبر، ۵. حداقل سن ۱۸ و حداکثر ۳۰، ۶. داوطلبانی که خدمت وظیفه خود را خاتمه داده باشند و اشخاصی که دارای تصدیق خاتمه ۶ ساله باشند، بر سایرین تقدم خواهند داشت، ۷- در مدت مدرسه به اضافه حقوق ماهی شصت ریال، جیره محصلین هم دولتی و مجانی خواهد بود (اطلاعات سال ۱۳۱۴، ش ۲۴۶۷، ص ۱).

همچنین مدرسه وکیلی برای قوای هوایی، کسانی را که در مکانیک سررشته داشتند، با شرایط زیر می‌پذیرفت:

داشتن صحت مزاج، داشتن تصدیق سیکل ۱ متوسطه با گذراندن امتحانات مربوطه، داشتن تصدیق عدم سوء سابقه از تشکیلات نظمیه و وزارت معارف، سن کمتر از ۱۸ و زیادتر از ۲۴ نباشد، به خرج دولت شبانه‌روزی، کلیه دوره مدرسه یک ساله خواهد بود، دوره تحصیلی جزو خدمت تحت‌السلطه محسوب می‌شود، داوطلبان پس از دخول به مدرسه از حقوق وظیفه و مدد معاش کادر ثابت وکیلی ۴۵ ریال و پس از برآمدن از عهده امتحانات خروجی یک سال به درجات وکیلی مفتخر و علاوه بر حقوق درجه و مدد معاش ۳۰۰ ریال استفاده می‌کند (اطلاعات سال ۱۳۱۳، ش ۲۲۵۰، ص ۵). مدرسه وکیلی برای تیپ مستقل کادر پیاده، فراخوان می‌داد که شرایط آن به این شرح بود:

شرایط ورودی: تابعیت ایران، شرافت اخلاقی، صحت مزاج، تناسب اندام، شرایط تحصیلی: داشتن معلومات ۴ ابتدایی، محصلین این مدرسه به خرج دولت شبانه‌روزی بوده و پس از سه ماه حقوق سرجوخه‌گی جهت آنان برآورد خواهد کرد و پس از اتمام دوره مدرسه (۹ ماهه) با اخذ درجه وکیلی دست پیدا می‌کنند و سپس می‌توانند به

مدرسه نیابت حضور پیدا کنند. (سال ۱۳۰۹ ش ۱۱۳۸ ص ۴) از دیگر مقررات و شرایط مدرسه وکیلی اینگونه بود که:

الف: داوطلبان برای مدت ۵ سال بایستی قبول کتترات نمایند، ب. دوره مدرسه یک ساله شبانه‌روزی و مخارجات بر عهده مدرسه است، ج. حقوق قبول شدگان در مدرسه ماهی ۴۵ ریال و پس از طی مدرسه و نائل آمدن به درجات وکیلی. وکیلی سومی ۱۰۵ ریال و وکیلی اولی ۱۴۵ ریال حقوق دریافت می‌کند. شاگردانی که دوره مدرسه را به اتمام رسانده و بتوانند پس از خدمت در صف از عهده امتحان ورودی مدرسه نیابت برآیند، به مدرسه مذکور اعزام و مطابق مقررات پس از طی دو سال دوره مدرسه نیابت به درجه نایب سومی نائل می‌شوند (اطلاعات سال ۱۳۱۱، ش ۱۶۳۶، ص ۱).

مدرسه تاینی نیز در یک دوره سه ماهه، سالی چهار بار تشکیل می‌شد. سن داوطلبان بین ۲۳ و ۳۷ در نظر گرفته می‌شد و شرط ورود به این مدرسه انجام خدمت نظام وظیفه بود (بختیاری، ترابی: ۱۳۸۵، ص ۹۵). اداره پلیس نیز برای تکمیل عده مدرسه تاینی با شرایط زیر محصل می‌پذیرفت: تبعیت ایران، سن کمتر از ۲۳ و بیشتر از ۲۷ نباشد، طی نمودن دوره نظام وظیفه و یا داشتن معافیت، عدم محکومیت به قیام علیه حکومت ملی، عدم محکومیت به فساد عقیده، قد کوتاهتر از ۱/۶۵ سانتیمتر نباشد، سالم و قوی البنیه باشد، سواد خواندن و نوشتن را داشته باشد (اطلاعات ۱۳۰۹، ش ۱۱۴۹، ص ۴).

۴-۲-۲ آموزشگاههای ستوان سومی

به منظور ترفیع رتبه درجه‌داران با سواد، آموزشگاهی تأسیس شد که ابتدا مدرسه نیابت و بعد از آن آموزشگاه ستوانی نام گرفت. تا قبل از ۱۳۱۴ دوره تحصیلی آن دو سال بود ولی از این سال به بعد مقرر شد که علاوه بر رسته پیاده، رسته‌های مالی و توپخانه هم به آن افزوده شود و دوره دو ساله آن به سه سال افزایش یابد. دوره اول مدرسه نیابت در سال ۱۳۰۹ شروع و مهرماه سال ۱۳۱۱ خاتمه یافت و فارغ التحصیلان به درجه ستوان سومی نائل و برای اداره امور و انجام وظایف به واحدهای مختلف امنیه اعزام

گردیدند. دومین دوره مدرسه نایبی در سال ۱۳۰۹ تشکیل و در اول مهر ماه ۱۳۱۲ خاتمه و شاگردان به درجه ستوان سومی نائل و به قسمت‌های امنیه اعزام شدند. سومین دوره آموزشگاه ستوانی امنیه در سال ۱۳۱۰ شروع و مهر ۱۳۱۳ خاتمه و فارغ التحصیلان به درجه ستوان سومی نائل شدند. دوره‌های بعدی در سال‌های ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶ برگزار شد اما دوره نهم و دهم آن در سال ۱۳۱۶ و ۱۳۱۷ که هنوز دوران تحصیلی در جریان بود، در اواسط سال ۱۳۱۸ تشکیلات مرکزی کل منحل و واحدها مستقیماً تابع لشکرها و تیپ‌های منطقه مربوطه شدند و به همین علت شاگردان دوره نهم و دهم به دانشکده افسری رفته و بقیه دوران تحصیل را گذراندند (افسر، همان: ۳۸۲، ۳۸۶، ۴۰۴).

وزارت جنگ نیز به منظور تشکیل مدرسه سه ساله ستوانی ارتش داوطلبانی را با شرایط زیر می‌پذیرفت: الف: شرایط عمومی: تابعیت ایران، صحت مزاج، تناسب اندام، عدم سوء سابقه، ب: شرط تحصیلی: دارا بودن تصدیق‌نامه دوره سه ساله متوسطه، ج: سن داوطلبان از ۱۹ کمتر و از ۲۳ بیشتر باشد. خروجی فارغ التحصیلان به درجه ستوان سومی (نایب سومی) خواهند رسید (اطلاعات ۱۳۱۴، ش ۲۵۴۰، ص ۱).

آموزشگاه‌های ستوانی تکمیلی در امور فنی، مالی و صنعت وجود داشت. در امور فنی آموزشگاه‌های ستوانی در سال ۱۳۱۴ برپا شد. اداره قورخانه ارتش تعدادی محصل جهت هنرستان نظامی به شرایط زیر استخدام می‌کرد: ۱. تابعیت ایران، ۲. داشتن تصدیق‌نامه تحصیلی سیکل اول متوسطه، ۳. دارا بودن عدم سوء سابقه ۴. سن از ۱۶ الی ۲۲، ماهانه ۱۰ ریال به محصلین داده می‌شود. محصلین پس از خاتمه سه سال تحصیل و اخذ تصدیق‌نامه با رتبه ستوان سوم فنی استخدام ارتش شوند (اطلاعات، ۱۳۱۴، ۲۵۱۳ ص ۳). در سال ۱۳۱۸ قورخانه ارتش با تغییر برخی از شرایط قبلی داوطلب به منظور طی دوره آموزشگاه ستوانی فنی استخدام می‌کرد که شرایط آن به این ترتیب بود ۱. تابعیت ایران، ۲. داشتن گواهی نامه دوره اول دبیرستان، ۳. دارا بودن گواهی عدم سوء پیشینه از اداره شهربانی، ۴. سن از ۱۶ تا ۲۰ باشد، ۵. داشتن ضامن معتبر.

دوره آموزشگاه سه ساله و پس از طی دوره با رتبه سوم فنی در قسمت‌های ارتش به خدمت گمارده می‌شدند (اطلاعات، ۱۳۱۸، ش ۳۸۷۴، ص ۱۱). همچنین اداره صنعت ارتش داوطلبان جهت آموزشگاه ستوانی فنی با شرایط زیر استخدام می‌کرد: ۱. تابعیت ایران، ۲. داشتن گواهی نامه دوره اول متوسطه، ۳. دار بودن گواهی سوسابقه از اداره شهرداری، ۴. سن از ۱۶ الی ۲۰ سال، ۵. داشتن ضامن معتبر. داوطلبان پس از سه سال تحصیل به رتبه ستوان سوم فنی می‌رسند (اسناد ملی شماره سند، ۲۹۷-۱۵۴۲).

وزارت جنگ برای اداره اصلاح نژاد و پرورش اسب و همچنین به منظور تعلیم و تربیت یک عده حسابدار نظامی برای قسمت‌های مختلف ارتش، عده‌ای داوطلب جهت آموزشگاه ستوانی مالی پذیرفته می‌شدند. به همین ترتیب نیروی هوایی نیز عده داوطلب برای تکمیل هنرستان نظامی با شرایط زیر قبول می‌کرد: ۱. تابعیت ایران، ۲. صحت مزاج، ۳. دارا بودن تصدیق سیکل اول متوسطه، ۴. دارا بودن تصدیق عدم سوسابقه و عدم محکومیت، ۵. سن از ۱۸ تا ۲۴. پس از خاتمه دوره هنرستان به درجه استواری خواهند رسید و تا ۳۰۰ ریال مدد معاش خواهند داشت (اطلاعات، ۱۳۱۴، ش ۲۶۸۹، ص ۱).

در سال ۱۳۱۴ اداره مستحفظین سرحدی گمرگات با موافقت ارتش مدرسه ستوانی تاسیس کرد. این مدرسه با شرایط زیر افرادی می‌پذیرفت:

۱. داشتن اطلاعات در حدود سیکل اول متوسطه، ۲. تابعیت ایران سن (از ۱۸ الی ۲۴)، ۳. صحت مزاج- تناسب اندام- معرفی ضامن معتبر، ۴. عدم سوء سابقه و عدم مسئولیت جزایی، ۵. در مدت تحصیلی علاوه بر مخارج ماهیانه مبلغ ۸۰ ریال حقوق داده می‌شد. پس از اختتام ۱۸ ماه دوره مدرسه به رتبه ستوان سوم نائل می‌شدند. (اسناد ملی ۲۴۰-۱۲۷۱۹)

همانطور که پیش از این اشاره شد مدرسه صاحب منصبی ژاندارمری در زمان سوئدی‌ها تاسیس شد که در سال ۱۳۰۱ نام مدرسه صاحب منصبی به «مدرسه نظام کل قشون» موسوم شد. در دوم مرداد ۱۳۰۲ دانشجویان سال سوم مدرسه نظام مشیرالدوله که با کلاس عالی مدرسه قزاقخانه مخلوط شده بودند، در حقیقت اولین فارغ

التحصیلان دوره اول مدرسه نظامی صاحب منصبی بودند. ۲۴ مهر ۱۳۰۳ دوره دوم دانشجویان مدرسه صاحب منصبی نظام فارغ التحصیل شدند. در سال ۱۳۰۵ در سازمان مدارس نظامی تغییراتی داده شد و مدارس نظامی به سه مدرسه جداگانه تقسیم شد: ۱. مدرسه ابتدایی نظام دارای شش کلاس، ۲. مدرسه متوسطه نظام دارای چهار کلاس، ۳. مدرسه عالی نظام شامل دو کلاس. برنامه آموزشی مدرسه ابتدایی مطابق با برنامه وزارت فرهنگ بود.

برای کادر افسران تحصیل کرده در امنیت مدارس صاحب منصبی تاسیس گردید. فارغ التحصیلان مدرسه دارالفنون یا مدرسه دیگری که دیپلم آن با دیپلم شش ساله متوسطه مطابقت نماید، بدون امتحان در این مدرسه قبول می شدند. کسانی که فاقد دیپلم بودند، باید امتحان می دادند. محصلین این مدرسه به خرج دولت شبانه روزی و پس از اتمام مدرسه که دوره آن دو سال بود به درجه نایب دومی مفتخر می شدند. این مدرسه غیر شبانه روزی بوده و فقط تحصیلات آنها مجانی بود. (اطلاعات سال ۱۳۰۶ شماره ۳۰۶: ص ۲) اما این مدرسه در اوایل کار خود به دلیل عدم وجود مربیان و معلمان آموخته، ۹ تن از دانشجویان به هزینه دولت در مرداد ۱۳۰۷ به فرانسه فرستاد (قائم مقامی، پیشین: ص ۳۲۹) و با بازگشت آنان در سال ۱۳۰۹ تشکیل یک مدرسه صاحب منصبی (آموزشگاه ستوانی) در زمان ضرغامی گشایش یافت. این آموزشگاه تا سال ۱۳۱۷ در اداره امنیت دائر بود و از سال ۱۳۱۸ ضمیمه آموزشگاه ستوانی ارتش شد (قائم مقامی، همان: ۳۲۹). بنابراین سازمان مدارس قشون به سه دوره ابتدایی (۶ ساله) متوسطه (۴ ساله) و عالی (۲ ساله) تقسیم گردید. دوره عالی، مدرسه صاحب منصبی نامیده شد. دانشجویان آن در رشته های پیاده نظام، سواره نظام، مهندسی، توپخانه آموزش می دیدند (صفایی، همان: ۱۶). در دوره عالی در سال اول دروس عمومی نظامی تدریس می شد و در سال دوم دانشجویان به رشته های پیاده، سواره و توپخانه تقسیم می شدند. در سال ۱۳۰۶ دوره متوسطه نظام؛ فارغ التحصیلان دیپلمه مدارس ایران نیز می توانستند وارد مدرسه صاحب منصبی بشوند (عاقلی، همان: ۱۲۳). در سال ۱۳۰۸ مدرسه صاحب منصبی ۴۵ نفر نایب دومی

فارغ التحصیل کرد (اطلاعات ۱۳۰۸ ش ۵۷۸: ص ۲). و ظرف بیست سال مجموعاً ۲۰۹۰ نفر از این دانشکده فارغ التحصیل شدند (عاقلی، همان: ۱۲۳). مدرسه صاحب منصبی تا سال ۱۳۱۴ شامل صفوف پیاده نظام، سواره نظام، توپخانه و مهندسی بود اما از این زمان به بعد دوره مالی و در سال ۱۳۱۸ نیز دوره‌های هوایی به آن افزوده شد (یکرنگیان، همان: ۳۳۸). چون تشکیلات امنیه از لحاظ نداشتن صاحب منصبان مالی بسیار در مضیقه و امور اداری واحدها غالباً بدون متصدی بود لذا بنا به پیشنهاد رئیس کل تشکیلات و تصویب وزارت جنگ مدرسه امور مالی امنیه طبق اساسنامه و شرایط خاص در دو دوره تاسیس و دانشجویان از بین معین نایبان تحصیلکرده و مطلع با انجام مسابقه انتخاب شدند. دوره دوم در مهر ماه ۱۳۱۲ آغاز شد. مدرسه صاحب منصبی در امور مالی فقط برای دو دوره تحصیلی از یکم مهر ۱۳۱۱ تشکیل شد و در مهر ۱۳۱۳ خاتمه یافت. داوطلبان این مدرسه که استواران امنیه بودند، در صورت قبولی به درجه ستوان سومی نایل می‌شدند و فارغ التحصیلان این دوره‌ها ۴۰ نفر بودند (قائم مقامی، همان: ۲۲۹). در سال ۱۳۱۸ امنیه منحل و عناصر آن متشکل از ترکیبات ارتش شد و بالتبع وضع آموزشی و مدارس مقررات ارتش شد. با الحاق امنیه به ارتش، وضع آموزشی امنیه تابع مقررات آموزشی ارتش شد. آموزشگاه ستوانی آن به دانشکده افسری انتقال یافت و چون در ارتش دانشکده‌هایی به نام دانشکده تکمیل رسته‌ای برای تکمیل معلومات افسران فارغ التحصیل دانشکده افسری بود، مقرر شد برای افسران امنیه نیز دانشکده‌ای به این نام تشکیل شود و نخستین دوره آن شش ماه بود. از ۲۱ مهر ۱۳۱۹ تا ۱۱ فروردین ۱۳۲۰ تعداد فارغ التحصیلان کشور ۲۰ نفر بود (قائم مقامی: همان: ۳۳۷، ۳۳۶).

۵-۲-۲- دانشکده افسری:

یکی از مشکلات رضاخان در کار تجدید سازمان ارتش، سطح نازل تحصیلات افسران و فقدان تجربه آنان بود و از آنجایی که خواست نظامی‌گری رضاخان با وجود مدارس

نظام و آموزشگاه‌های گروهبانی و نیز اعزام سالیانه ۵۰ نفر نظامی به فرانسه تأمین نمی‌شد، بنابراین یک آموزشگاه عالی نظامی به نام دانشکده افسری به وجود آورد و در آن استادان داخلی و خارجی به آموزش مشغول شدند (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۵۳۷). دانشکده افسری سالیانه دو هزار نفر جوان آموزش دیده به دست ارتش سپرد (تاریخ تحولات ارتش ایران: ص ۲۶۲). دوره دانشکده افسری دو سال و رشته‌های مختلف آن عبارت از صف پیاده، سوار و مهندسی توپخانه و افسر فارغ التحصیل با درجه ستوانی از دانشکده خارج می‌شد (ساتن، همان: ۳۶۷) شرایط ورود به دانشکده به شرح زیر بود:

۱. تابعیت ایران، صحت مزاج، تناسب اندام، عدم سوءسابقه، ۲. دارا بودن دیپلم شش ساله (متوسطه علمی)، ۳. سن داوطلبان کمتر از ۱۸ و بیش از ۲۵ نباشد. داوطلبان پس از دخول در دانشکده افسری در یکی از صفوف ششگانه (پیاده، سوار، توپخانه، مهندسی، نیروی هوایی، امور مالی) پس از طی دوره دو ساله تحصیلی درجه ستوان دومی را به دست خواهند کرد (اطلاعات سال ۱۳۱۵، ۲۸۶۱، ص ۸). در سال ۱۳۱۶ دستمزد محصلین ۱۲۰ ریال بود (اطلاعات ۱۳۱۶، ش ۳۱۹۸، ص ۱). اما به دانشجویانی که دارای گواهینامه سه ساله متوسطه بودند با شرایط سنی ۱۹ تا ۲۵ به صورت شبانه روزی و ماهیانه ۶۰ ریال حقوق داده می‌شد و جزو نظام وظیفه خواهد بود و به درجه ستوان سومی می‌رسیدند (اطلاعات ۱۳۱۸، ش ۳۸۷۵، ص ۱۱).

همه ساله پس از پایان دوره تحصیلی دانشکده افسری شهریور ماه به دانشجویان مرخصی داده می‌شود و پس از یک ماه تعطیلی در مهرماه که همزمان با تولد ولیعهد بود، جشن فارغ التحصیلی برپا می‌گردید اما در سال ۱۳۲۰ با توجه به زمزمه‌های گسترش جنگ جهانی در ایران، این تعطیلی لغو گردید و افسران فارغ التحصیل بلافاصله به واحدهای خود منتقل و مشغول کار شدند. به همین دلیل در این سال در ۲۸ مرداد جشن فارغ التحصیلی برگزار شد. در این سال ۱۰۷۴ نفر از آموزشگاه‌های نظامی فارغ التحصیل شدند (اطلاعات سال ۱۳۲۰: ص ۱). در دو سال تحصیل در

دانشکده افسری خدمات گوناگون و سنگین صفی و صحرائی، کوه نوردی و شرکت در مانورهای نظامی انجام می‌گرفت. دانشکده افسری در سال ۱۳۲۰ در مقایسه با مدرسه صاحب منصبی که در گذشته عمارت کوچکی بود، مشتمل بر محوطه وسیع و چندین کاخ و ابنیه و بنگاههای فنی و نظامی بسیاری بود که در حقیقت شهر کوچکی را تشکیل می‌داد (اطلاعات ۱۳۲۰ ش ۳۶۳۱ ص ۱).

آموزشگاه‌های دیگری نیز در این دوره وجود داشت. در سال ۱۳۱۰ آموزشگاه افسران وظیفه برای آموزش مشمولان دیپلم به بالا تأسیس شد. برای تقویت کادر مالی ارتش نیز آموزشگاه مالی به وجود آمد. در سال ۱۳۱۳ دانشکده تکمیلی برای تکمیل آموزش افسرانی که فاقد مدرک تحصیلی بودند در دوره‌های پیاده، سوار، توپخانه، مهندسی، مخابرات، مالی و ژاندارمری تأسیس شد. در مهر ماه ۱۳۱۲ دانشکده دیده بانی و در فروردین ۱۳۱۵ دانشکده فنی تشکیل شد و فعالیت آنها تا سال ۱۳۲۰ ادامه یافت. آموزشگاه دامپزشکی که پیش از کودتای ۱۲۹۹ وجود داشت، پس از آن نیز با تغییراتی به عمر خود ادامه داد. در سال ۱۳۰۹ آموزشگاهی به نام معین پزشکی در بیمارستان پهلوی تأسیس شد. این آموزشگاه دانش‌آموزانی را برای طی یک دوره هشت ماهه جذب می‌کرد و آموزش دیدگان تعهد می‌سپردند که پس از پایان خدمت، با درجات گروهبانی و استواری، به مدت پنج سال در ارتش خدمت کنند (جلالی، ۱۳۸۹: ۱۶۴). به جز دبستان و دبیرستان نظام و دانشکده افسری، در ارتش چند آموزشگاه اختصاصی هم برای تربیت افسران جزء و درجه داران به وجود آمد مانند دوره افسری احتیاط، دانشکده‌های تکمیلی پیاده و سوار و توپخانه و مهندسی و مخابرات و مالی، آموزشگاه ستوان سومی، آموزشگاه گروهبانی، آموزشگاه پزشکی، آموزشگاه نظام وظیفه. (ساتن، همان: ۱۷)

در سال ۱۳۱۴ به کمک افسران فرانسوی دانشگاه جنگ نیز تأسیس شد (تقوی، ۱۳۸۹: ۶۶) دولت فرانسه هیئت هفت نفری را به ایران اعزام کرد. دانشگاه جنگ دارای دو دوره یک ساله بود: ۱. دوره فرماندهی، ۲. دوره ستاد ارتقا. درجه سرهنگ‌ها به سرتیپی مشروط به این بود که دوره دانشگاه جنگ را طی کرده باشند. افسرانی که دوره فرماندهی و ستاد را

طی کرده بودند، افسران ستاد نامیده می‌شدند و عناوین آنان به این شرح بود: ۱. سرگرد ستاد، ۲. سرهنگ دوم ستاد، ۳. سرهنگ ستاد. (یکرنگیان، همان: ۲۴۴).

۳. نتیجه گیری:

آموزش نظامی به شیوه مدرن از زمان شاه‌عباس صفوی آغاز شد. وی از برادران شرلی خواست که نظامیان را با اصول فنون نظامی در اروپا آشنا سازند اما نظامیان ایرانی از آن استقبال نکردند. در دوره قاجاریه بار دیگر مستشاران نظامی از روسیه، فرانسه و انگلیس به ایران آمدند و اصلاحاتی را به وجود آوردند. به خصوص در دوره ناصرالدین شاه اصلاحات نظامی به شیوه‌های مختلف و جدی‌تر دنبال شد. تأسیس مدارس دارالفنون، اتماژوری، مدرسه قزاقخانه، استخدام کنت دومنت فورت ایتالیایی برای اصلاح پلیس ایران از این جمله‌اند. بعد از مشروطه همچنان استخدام مستشاران خارجی و تأسیس مدارس نظامی ادامه پیدا کرد. مستشاران سوئدی دو مدرسه کانیدا افسیه و سوزا افسیه را تشکیل دادند اما این مدارس با آغاز جنگ اول جهانی منحل شدند. با کودتای ۱۲۹۹ قشون متحدالشکل شکل گرفت و به تبع آن مدارس نظامی در یکدیگر ادغام و به تدریج مدارس نظامی دیگری که بخشی از آنها زیر نظر اداره امنیت و برخی دیگر زیر نظر ارتش بود، تأسیس شد. در واقع در این دوره آموزشگاه‌های متعددی برای درجه گروهبانی و ستوانی به وجود آمد که برخی از محصلین آن در شهربانی استخدام می‌شدند. به غیر از دبستان‌ها و دبیرستان‌های نظام، مدرسه وکیلی، مدرسه معین نایبی، مدرسه تابینی، آموزشگاه مهنای، مدرسه نیابت، مدرسه صاحب منصبی، دانشکده افسری و دانشکده جنگ از این جمله‌اند. در کنار آن مدارس نظامی که جنبه تکمیلی یا اختصاصی داشت دایر بود که آموزشگاه‌های مالی، پزشکی، فنی و موسیقی از این دسته بودند. علاوه بر ایجاد مدارس نظامی، اعزام محصل نظامی به اروپا و استخدام استادان نظامی خارجی در مدارس کشور از سیاست‌های آموزشی این دوره بود اما تأکید اصلی بر رونق مدارس و دانشکده‌های نظامی در داخل کشور بود.

منابع

- افسر، پرویز، (۱۳۳۲) تاریخ ژاندارمری ایران، قم: چاپخانه قم.
- امینی، د، (بی تا) تاریخ دو هزار و پانصد ساله پلیس ایران، چاپ درخشان.
- آبراهامیان، ۱۳۸۹، تاریخ ایران مدرن، ترجمه محمد ابراهیم فتاحی؛ تهران: نی.
- عاقلی، باقر، (۱۳۷۷) رضا شاه و قشون متحد الشکل، نشر نامک.
- بختیاری، حسین؛ ترابی، حسین؛ ۱۳۸۵، سیر تاریخی آموزش عالی پلیس در ایران تا سال ۱۳۷۰، تهران: دانشگاه علوم انتظامی و معاونت پژوهش.
- بزرگمهر، جلیل، (۱۳۷۷) زندگی نامه من، تهران: علم.
- بهار، محمد تقی، ۱۳۸۶، تاریخ احزاب سیاسی، تهران: امیرکبیر، جلد اول
- بیات، کاوه؛ حبیبی، مریم، ۱۳۷۸، روابط نظامی ایران و فرانسه در فاصله دو جنگ اول جهانی و دوم جهانی، تهران: مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی.
- تاریخ ارتش نوین ایران، از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰، چاپخانه ارتش.
- جمشیدی، محمد حسین، ۱۳۸۰، مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در ایران: تهران دوره عالی جنگ.
- حکیمیون؛ اقبال، ۱۳۸۶، سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی ایران تا پایان دوره رضا شاه، تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- زندیه، حسن (۱۳۹۲) تحول نظام قضایی ایران در دوره پهلوی اول، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ساتن، الون، رضاشاه کبیر یا ایران نو، ترجمه: عبدالعظیم صبوری، چاپخانه تابش.
- صفایی، ابراهیم، ۱۳۵۵، رضا شاه کبیر در آینه خاطرات، تهران: انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر.
- جلالی، هوشنگ ع، ۱۳۸۹، تاریخ نظامی ایران، تهران: ایران سبز.

قائم مقامی، جهانگیر، ۱۳۵۵، تاریخ ژاندارمری ایران از قدیمترین ایام تا عصر حاضر. کرونین، استفانی، (۱۳۷۷) ارتش و تشکیل حکومت پهلوی، تهران: ترجمه غلامرضا علی بابایی. انتشارات خجسته.

مکی، حسین، ۱۳۵۹، تاریخ بیست ساله ایران؛ جلد دوم، بنگاه ترجمه و نشر کتاب. منوچهر افشار، بی تا، تاریخچه پلیس ایران، بی جا، بی تا. یکرنگیان، میرحسین (۱۳۸۴) سیری در تاریخ ارتش ایران، تهران: انتشارات خجسته.

نشریات:

قشون، سال ۱۳۰۳، شماره ۴؛

روزنامه اطلاعات، سال ۱۳۰۶؛

روزنامه اطلاعات ۱۳۰۷؛

اطلاعات ۱۳۰۸؛

روزنامه اطلاعات ۱۳۰۹؛

اطلاعات سال ۱۳۱۱؛

اطلاعات سال ۱۳۱۴؛

اطلاعات ۱۳۱۵؛

اطلاعات ۱۳۱۶؛

اطلاعات ۱۳۱۸؛

اطلاعات سال ۱۳۲۰؛

اسناد منتشر نشده:

سازمان اسناد ملی شماره سند، ۲۹۷-۱۵۴۲؛

سازمان اسناد ملی شماره سند ۲۴۰-۱۲۷۱۹؛

سازمان اسناد ملی، شماره سند ۲۹۷-۳۸۸۷۵؛

سازمان اسناد ملی، شماره سند ۲۹۷-۲۹۵۲۱؛

سازمان اسناد ملی، شماره سند ۲۹۷-۱۰۰۱؛

MINISTÈRE DES FINANCES
Administration des Douanes

۱۳۱

Dans la réponse prière de rappeler le
N°
Annexe

وزارت مالیه
اداره گمرکات

مورخه ۱۳۱
در جواب خواهشمند است نمره ذیل را تدارک نمایند
نمره
ضمیمه

نمونه نمره ۱۰۵
Modèle N° 105

ماده ۱- وزارت مالیه مجاز است فارغ التحصیلهای مدرسه صاحبمنصبی تشکیلات گارد سرحدی را با حد اکثر حقوق رتبه ۲ اداری و درجه نایب سومی بخدمت تشکیلات مزبور بپذیرد.

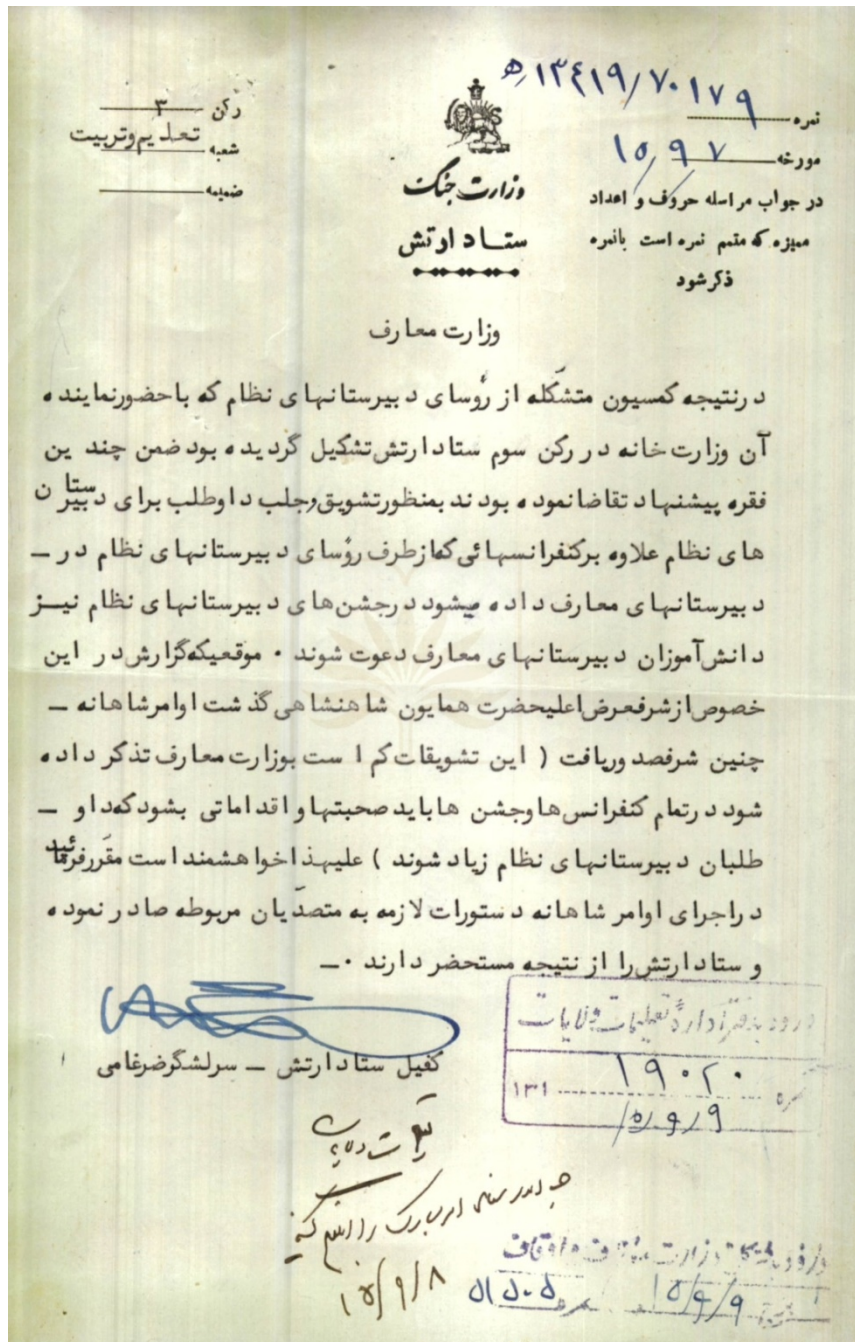
ماده ۲- پس از ورود بخدمت فارغ التحصیلهای مزبور از کلیه مزایای قانون استخدام کشوری منجمه ترفیع تقاعد بهره مند بوده و خواهند بود.

ماده ۳- مراتب صاحبمنصبانی که از سابق از وزارت جنگ به تشکیلات گارد سرحدی منتقل شده یا در آتیه بشوند با مراتب کشوری تطبیق و این قبیل صاحبمنصبان پس از ورود به خدمت تشکیلات گارد و مدام که در خدمت تشکیلات مزبور اشتغال دارند از مزایای قانون استخدام کشوری بهره مند خواهند بود.

ماده ۴- شرایط دخول به مدرسه صاحبمنصبی تشکیلات گارد سرحدی ومدت و میزان تحصیلات و تعلیماتیکه داوطلبان در مدرسه مزبور اخذ مینمایند بموجب نظامنامه که از طرف وزارت مالیه تدوین میشود مقرر خواهد گردید.

سازمان اسناد ملی: شماره سند ۲۹۷-۲۳۳۶۶؛ شرایط ورود به مدرسه صاحب منصبی،

سازمان اسناد ملی، شماره سند: ۲۴۰-۱۲۷۱۹

تشویق محصلین در ورود به مدارس نظامی، شماره سند ۲۹۷-۱۰۰۱

وزارت مالیه

اداره تشکیلات گارد سرحدی گمرکات

دائره

نمره

تاریخ
ضمیمه

در جواب مراسم حروف و اعداد
معیزه که متمم نمره است
بانمره ذکر شود

شرایط و ضوابط آموزشگاه ستوانی

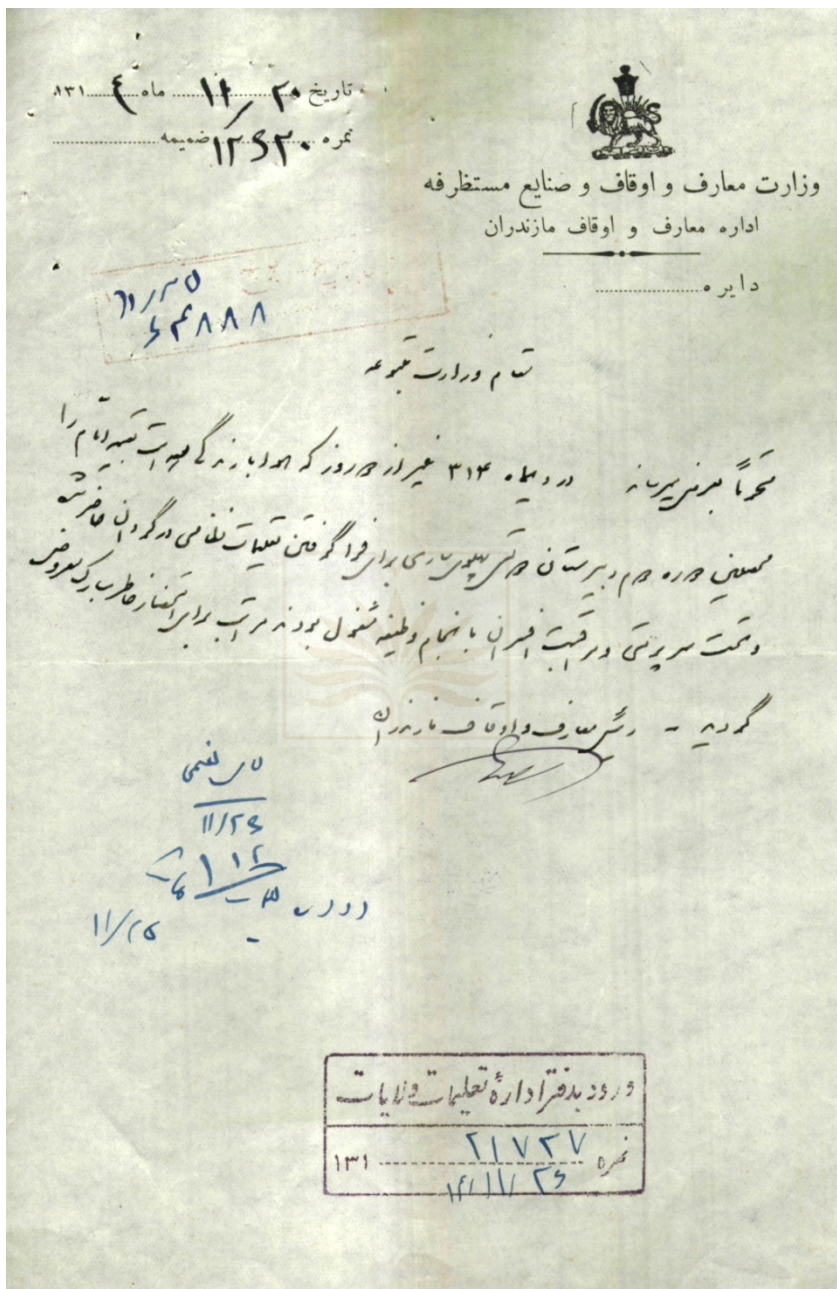
اعلان
—————
—————

مدرسه ستوانی گارد سرحدی گمرکات داوطلبانی را که واجد شرایط ذیل باشند بمدرسه
میپذیرد .

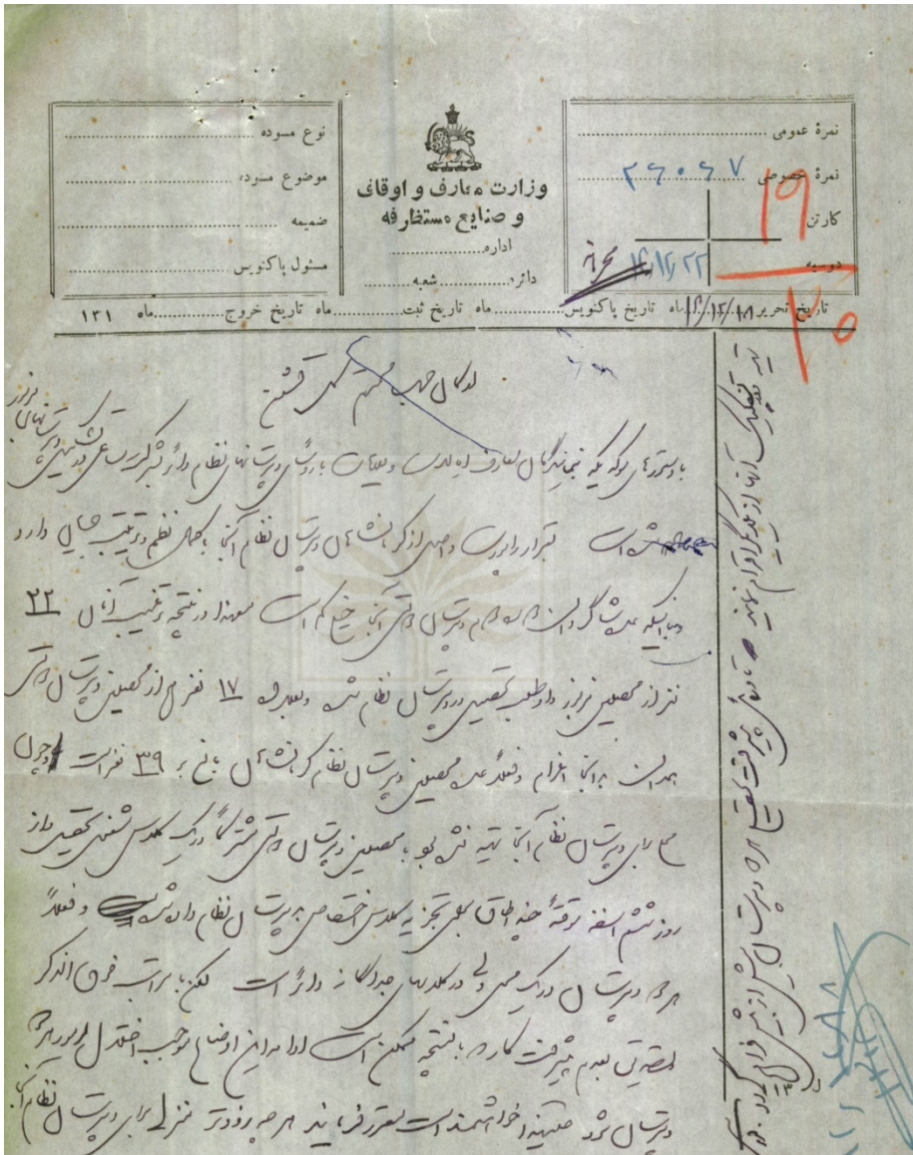
- ۱ - داشتن اطلاعات در حدود سینکل اول متوسطه
- ۲ - تابعیت ایران سن (از ۱۸ - الی ۲۴)
- ۳ - صحت مزاج - تناسب اندام - معرفی ضامن معتبر
- ۴ - عدم سوء سابقه و عدم مسئولیت جزائی
- ۵ - در مدت تحصیلی علاوه بر مخارج از قبیل - ملبوس - خوراک - سوخت - نظیف -
روشنایی ماهیانه مبلغ (۸۰ ریال) پرداخت خواهد شد .
- ۶ - پس از اختتام (۱۸) ماه دوره مدرسه برتبه ستوان سومی (حد اکثر رتبه (۲) کشوری) -
مفتخر خواهند شد .
- ۷ - محصلین مشمول از نظام وظیفه معافند .
- ۸ - داوطلبان از تاریخ نشر اعلان تا (۳۰) روز هر ماه همه روزه باستثناء ایام تعطیل
از ساعت (۸) صبح الی (۱۲) میتوانند برای ثبت اسامی خود و کسب اطلاعات کاملتری
بدفتر اداره گارد سرحدی گمرکات واقع در چهارراه گت مراجعه نمایند . - **چنان**

فرمان السیاحه را خواهند دانید

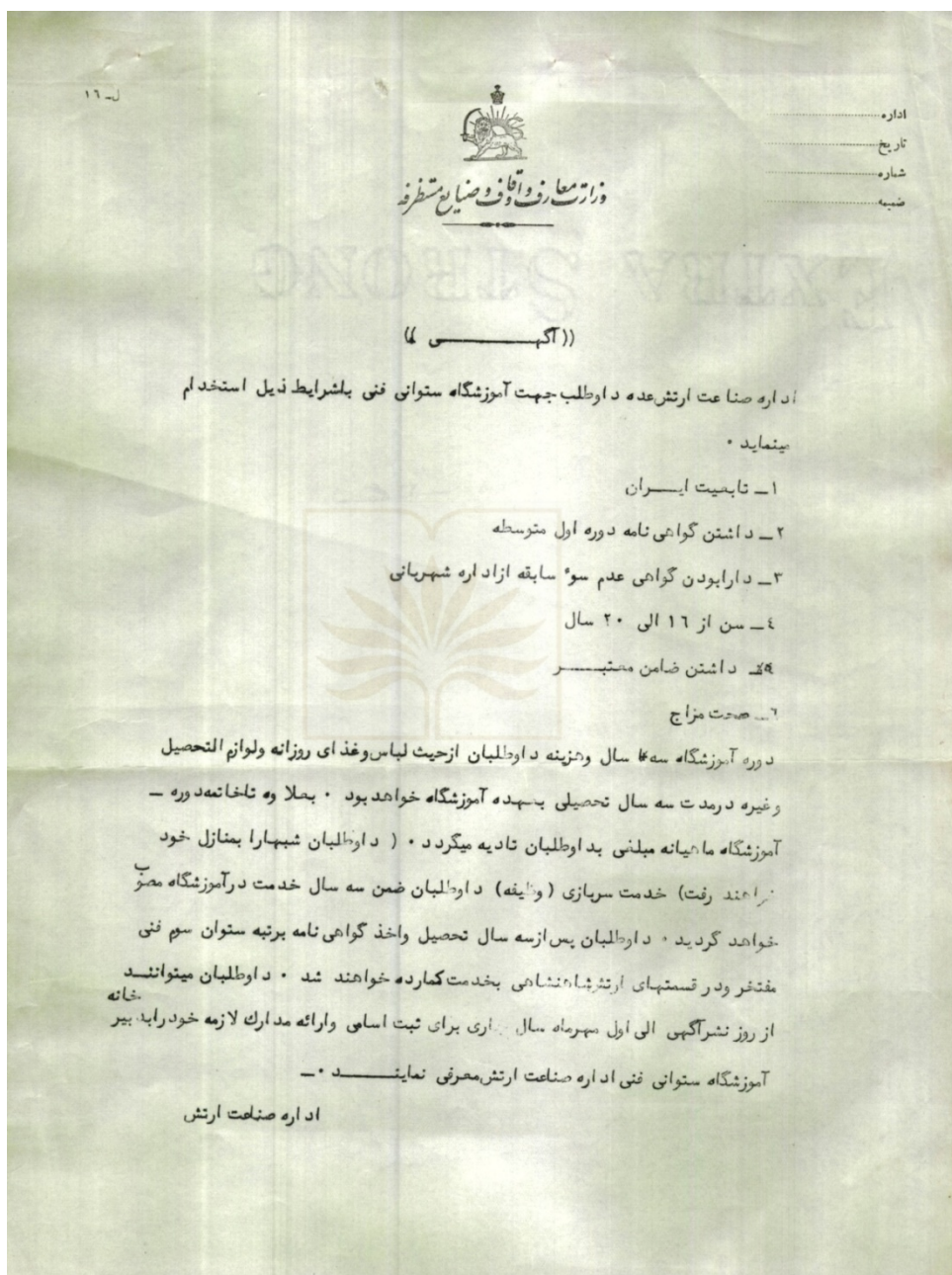
شرایط ورود به مدرسه ستوانی: شماره سند: ۱۲۷۱۹-۲۴۰

محصلین نظامی در دبیرستان نظامی ساری، شماره سند ۲۹۷-۲۹۵۲۱

تاسیس دبیرستان نظام در کرمانشاه، سازمان اسناد ملی، ۲۹۷-۲۳۳۶۶

شرایط استخدام آموزشگاه ستوانی اداره صناعت ارتش، شماره سند ۸۵۴۲-۲۹۷

 وزارت جنگ
 اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی
 قائمه مطهرت - سند

۲۴
 طهران مورخه ۱۹۱۳
 ضمیمه ۵۵۲۳
 شماره ۳۸۸۷۵۲۸

در جواب ۵۵۲۳
 اینجانب در دربار در امور امنیه کل مملکتی در کل مملکت در کل مملکت
 (تبریز - مشهد - کرمان - شیراز - همدان) در باره مدارس
 لکن در باره مدارس تبریز فقط در ماه دیار است نمودن فراد جهت خدمت اینجانب
 اینها را نمودن خرد در این باب محبوب نمود - لکن در همان اداره کل مملکت در باره
 مدارس کل مملکت در ۱۵ جولای ۱۳۰۲ گفتند در دربار جهت تهیه
 خانه که یافته در دربار ۷۳ نفر ساکن کرده است در با تصدیق از دربار خارج
 شده اند - در باره جدید در کل مملکت در اول مرداد افتتاح یافته در اول
 انصاف خانه که خواهد یافت -
 ۲۵
 عده کلاس اول - عده کلاس دوم تا این تاریخ ۶۵ - نیز در اول از ۲۱۸
 عده کلاس ۵ نفر در دربار بود عده کلاس نیز در این مملکت در باره
 خود اداره در باره در این مملکت بوده در یافت نمایند - در کل مملکت
 اینست

تاریخ تصدیق
 ۱۳۰۲/۷/۲۴

مدارس امنیه : سازمان اسناد ملی، شماره سند: ۳۸۸۷۵-۲۹۷